

XX стагодзьдзе

Лісты Ўладыкі Васіля (Тамашчыка) да Юркі Віцьбіча

Сярод нас, даволі немалой грамады беларусаў на эміграцыі, ёсьць (а часам ствараюцца) фігуры знакавыя — у літаратуры мы пазначаем іх як **Постаці**. А які эпітэт больш пасуе да Постаці, чымся „неадназначная“?

Вось і два галоўныя героі публікацыі — аўтар ды рэспандэнт — бяспрэчна належаць да такіх. Імя апошняга, Юркі Віцьбіча, ужо не патрабуе, дзякуй Богу ды публікатарам, асаблівых камэнтароў. Гэта проста клясык нашае літаратуры. І нават тым-сім прызнаны.

Аўтар жа лістоў — фігура іншага пляну, але таксама — Постаць. І хоць у ягонай біяграфіі ёсьць нават дырэктарства ў Беларускам Інстытуце Навукі й Мастацтва, 50-я ўгодкі якога будуць цяпер адзначацца, у нашу гісторыю, гісторыю беларусаў, мэтраполіі й дыяспары, ён увойдзе інакш.

Будучы архіепіскап Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы Васіль — Уладзімер Тамашчык — нарадзіўся 15 красавіка 1900 г. у сям’і Данілы й Марыі (з Жанеўскіх Тамашчыкаў) у вёсцы Вялікія Азяраны Гарадзенскага павету. Сям’я была заможная — не па нашых мерках, а па думку самога Ўладзімера. Яны набылі маёмасьць у Дублянах, каля мястэчка Вялікай Бераставіца таго самага павету, куды ў 1913 годзе й перабраліся. Вось толькі вайна, міграцыі войскаў, сусьветныя пертурбацыі выпхнулі сям’ю на выгнаньне — у чужы, экзатычны сьпірскі Омск, дзе Ўладзімер скончыў у 1920 годзе сярэднюю школу. Адсюль, ня толькі фізычна, але й псыхалагічна сфармаваўшыся, Уладзімер разам з маці й братамі — Аляксандрам, Язэпам, Міхасём — вяртаецца ў Дубляны, пакінуўшы на омскіх могілках бацьку, а дзесьці на франтах першай сусьветнай — старэйшага брата Янку.

Гэтыя гады — гады вяртаньня — сталіся й гадамі далучэньня да беларускага руху. Даволі пасьпяховага й прыкметнага; настолькі, што ў 1927 г. польскія ўлады арыштоўваюць Уладзімера й засуджваюць на тры гады. Пасьля вызваленьня прага да навукі прывяла звыклым шляхам, як на той час, у Прагу, дзе будучы сьвятар падае паперы на агранамічны факультэт. Навучаньне на факультэце, які Ул. Тамашчык скончыў у 1934 г., ішло побач зь беларускаю працаю. Пэўны час Уладзімер быў сакратаром Васіля Захаркі. Адсюль, з залатой Прагі, Тамашчык вярнуўся на Беларусь, у родныя Дубляны ў 1941 г.

Ягоная далейшая беларуская дзейнасьць адбывалася на Беласточчыне: праца разам з Хв. Ільяхішэвічам ува ўправе Беларускага Нацыянальнага Камітэту, у рэдакцыі газэты „Новыя дарогі“. Адсюль Ул. Тамашчык выехаў у Менск, на Другі Ўсебеларускі кангрэс.

Пэралом у лёсе Ул. Тамашчыка пачаўся ўжо ў Нямецчыне, у 1946 г., калі ён папрацаваў лектарам-асыстэнтам у заснаваным для ваенных уцекачоў унівэрсытэце, пабыў старшынём Цэнтральнага Беларускага Камітэту. Менавіта тады, у 1946 г., япіскапат Беларускай Аўтакефальнай Царквы амаль у цэлым сваім складзе зрокся абвешчанае аўтакефаліі ды перайшоў у Зарубежную Русскую Праваславную Церковь. Праз два гады, 4–5 чэрвеня 1948 г., у горадзе Канстанцы (Француская зона) адбыўся зьезд праваслаўных беларусаў. Гэты зьезд стаўся вырашальным у чарговым адраджэньні БАПЦ. На ім была прынятая наступная пастанова: „Асноўваючыся на ідэі Грыгора Цамблака [аб] незалежнасьці Беларускай (Вялікага Княства Літоўскага) Царквы ды змаганьні за яе зьдзяйсненьне пазьнейшых беларускіх праваслаўных іярархаў, духоўнікаў і вернікаў, закончаным мітрапалітам Менскім Мельхісэдэкам у 1922 г., устанавіўш[ым] Беларускую Праваслаўную Аўтакефальную Царкву, Зьезд сьцьвярджае, што тры [я]пархіі Беларускай Праваслаўнай Царквы (Віленская, Горадзенская й Пінская) атрымалі дазвол на аддзяленьне й прызнаньне ад Мітрапаліта Варшаўскага і Ўсяе Польшчы, Блажэньнейшага Дыянісія — галавы Польскай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы, дадзеныя ім на рукі Мітрапаліта Аляксандра Пінскага. Дзеля таго, што перад Менскім Усебеларускім Праваслаўным Саборам існавалі толькі тры [я]пархіі, стварыўшыя наступныя [я]пархіі Беларускай Праваслаўнай Царквы, Зьезд сьцьвярджае кананічнасьць Беларускай Праваслаўнай Аўтакефальнай Царквы“.

23 красавіка 1949 г. архіяпіскап Сяргей пастрыгае Ул. Тамашчыка ў манаскі сан, 5 чэрвеня пасьвячае ў ераманахі, 9 верасьня надае годнасьць ігумена. 19 сьнежня архіяпіскап Сяргей і япіскапы Платон і Васіль са згоды Сынода Ўкраінскай Аўтакефальнай Царквы высьвяцілі ігумена Васіля Тамашчыка — спачатку на архімандрыта, а затым і на япіскапа.

З таго часу да самой сьмерці (9.06.1970) было зроблена Ўладыкам Васілём нямала: высьвячэньне новых беларускіх сьвятароў (адным зь першых стаўся а. А. Крыт), заснаваньне часопісу „Голас Царквы“, шматлікія падарожжы — наведваньні праваслаўных беларусаў у дыяспары. Пра дзеі Ўладыкі Васіля — у газэтах „Бацькаўшчына“ і „Беларус“, рэлігійных ды сьвецкіх беларускіх выданьнях, у ліставаньні.

Чытаючы лісты Ўладыкі Васіля, дзівуешся аднаму: куды так хутка зьнік Тамашчык, адкуль гэтае непрыманьне інішадумства, нават проста — думаньня, нелюбоў да інтэлігентаў, пачуцьцё мэсыянства, няхай і беларускага, веры ў адно праваслаўе ды адмаўленьне ўсіх іншых Цэркваў — ня толькі расейскай ці, як казаў Васіль, маскоўскай, але і беларускіх: Каталіцкай, Уніяцкай? Мо якраз гэта і нясе праваслаўе, бізантызм, ад якога пазбавіцца — нават самым шчырым беларускім патрыётам — не ўдаецца. Калі гэта наагул магчыма.

Лісты друкуюцца з купюрамі, з захаваньнем правапісу арыгіналу¹.